

Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering

1. INLEIDING

De leer omtrent verjaring van de strafvordering, en de opeenvolgende wijzigingen van de wetgeving op dat vlak, hebben de afgelopen jaren voor heel wat commotie gezorgd¹. Daarbij gaat de aandacht bijna uitsluitend naar de technische aspecten van de verjaring. Slechts zelden wordt lang stilgestaan bij de vraag wat de verjaring van de strafvordering eigenlijk beoogt. Omdat deze wijze van uitdoving van de strafvordering vanouds tot ons positief recht behoort, beperken de meeste auteurs zich tot een bondige weergave van de gedachten die algemeen als de grondslagen van de verjaring worden beschouwd. Nochtans is de verjaring van de strafvordering, hoewel reeds gekend in het Romeins recht, vanuit maatschappelijk oogpunt geen evidentie. Zij laat de dader ongestraft, ongeacht de beroering die ontstond toen het misdrijf werd gepleegd, en die mischien nog steeds bestaat op het ogenblik dat de strafvordering uitdooft. Er hoeft in de recente Belgische rechtspraak immers niet heel ver gezocht te worden naar voorbeelden waar de sociale wonden veroorzaakt door het misdrijf, nog rauw waren toen de verjaring intrad. Evenmin lijkt de verjaring te beschouwen als een fundamenteel (mens)recht voor de dader². Heel wat rechtstelsels, vooral die met een *common-law* traditie, kennen geen uitdoving van de strafvordering door verjaring, zonder dat zulks ooit strijdig werd geacht met de fundamentele humanitaire rechten. Meer nog, in het enige arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat rechtstreeks dit onderwerp aangaat, werd de verjaring niet zozeer bekeken vanuit het standpunt van de dader, maar was de vraag aan de orde of verjaringstermijnen wel verenigbaar waren met het fundamenteel recht van de benadeelde op toegang tot de rechter (artikel 6 EVRM)³. De verjaring van de strafvordering impliceert inderdaad een zeer drastische aantasting van de rechten van het slachtoffer. De openbaar uitgesproken maatschappelijke afkeuring die een strafrechtelijke veroordeling impliceert, blijft achterwege, hoewel net daarin veel slachtoffers genoegdoening vinden, eerder dan in de materiële vergoeding van het ondergane leed (dat vaak op geen enkele wijze adequaat kan worden gecompenseerd). Bovendien wordt, bij afwezigheid van een strafrechtelijke veroordeling, of vooral, een strafonderzoek, de uitoefening van de burgerlijke vordering fel bemoeilijkt. Vooral in situaties waar het misdrijf een langdurig, traumatiserend lijden

¹ VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R. (ed.), *De verjaring van de strafvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 13-17; VERSTRAETEN, R., HELSEN, P., "De vaudeville van de verjaring", *T.Strafr.*, 2003, 163; VERSTRAETEN, R., HELSEN, P., "De wet van 16 juli 2002 betreffende de verjaring van de strafvordering: verjaring van talrijke misdrijven op 1 september 2003?", *T.Strafr.*, 2003, 63; MEESE, J., "De verjaring van de strafvordering na de Securitaswet van 11 december 1998", *T.Strafr.*, 2000, 2; MEESE, J., "De verjaring van de strafvordering: de wanhoop nabij?", *R.Cass.*, 2001, 338; JACOBS, A., "La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l'action publique", *J.T.*, 1999, 177.

² VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 1998, 586; VAN DEN WYNGAERT, C., DE SMET, B., "De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?", *R.W.*, 1997-1998, 169-174.

³ Hof Mensenrechten., arrest *Stubbings* e.a. / Verenigd Koninkrijk, 22 oktober 1996, opgenomen in *Hudoc*.

veroorzaakte, kan de verjaring vaak op bitter weinig begrip van het slachtoffer, of van de publieke opinie, rekenen⁴.

Het lijkt dus geen overbodige luxe om eens wat dieper in te gaan op de rechtstheoretische grondslag van de verjaring van de strafvordering. In dit artikel wordt de verjaring vooreerst in een historische context geplaatst. De verschillende verjaringsstelsels, van het Romeinse recht tot op heden, worden bondig toegelicht, samen met de motieven die destijds werden aangereikt om het bestaan van de verjaring te verantwoorden. In het tweede luik van deze bespreking worden de grondslagen van de verjaring individueel besproken, en wordt onderzocht in hoeverre deze rechtstheoretische motiveringen de tand des tijds hebben doorstaan; of de aangereikte argumenten ter rechtvaardiging van de verjaring onderling wel consistent en verenigbaar zijn; en of de verschillende elementen van deze theoretische fundering in overeenstemming zijn te brengen met het verjaringsstelsel zoals dit op heden in voege is. Tenslotte wordt, in het derde luik, toegelicht welke besluiten uit het voorgaande lijken te kunnen worden afgeleid.

2. HISTORISCHE ACHTERGROND⁵

2.1. Het Romeins recht

Tijdens de Republiek en het vroege Keizerrijk was het concept van de verjaring als zodanig niet gekend⁶. Zowel de strafrechtelijke, als - op bepaalde uitzonderingen na⁷ - de burgerrechtelijke vordering, kon te allen tijde ingesteld worden, ongeacht de termijn die verstreken was sedert het ontstaan ervan⁸. Onder het late Keizerrijk werd voor de strafvordering een verjaringstermijn van twintig jaar ingesteld, naar men vermoedt in analogie met de verjaringstermijn die gold voor fiscale vorderingen⁹. Sommige wetten bepaalden uitzonderingen op deze regel, zoals de kortere verjaringstermijn voor overspel, en de onverjaarbaarheid van o.m. oudermoord en apostasie¹⁰. Nog later werd het principe van de verjaring in het burgerlijk recht veralgemeend, waarbij alle vorderingen binnen de dertig jaar na het ontstaan ervan moesten worden ingesteld¹¹. Deze regel werd gemotiveerd door de wens om de rechtsonderhorige te beschermen tegen vorde-

⁴ VAN DEN WYNGAERT, C., o.c., 586.

⁵ Met dank aan Prof.Dr.Heirbaut, D. (Rechtsfaculteit UG) voor zijn vriendelijke raad bij de opzoekingen.

⁶ MOMMSEN, Th., *Römisches Strafrecht*, Graz, Akademische Druch - U.Verlaganstalt, 1955, 488-489; HELIE, F., *Traité de l'action publique et de l'action civile*, Brussel, Meline, Cans & Cie, 1853, 607.

⁷ Men denke hier uiteraard aan het bekende *usucapio*, waardoor, na verloop van tijd, eigendom werd verkregen, dan wel de eigendomsvordering uitdoofde (in de Romeinse provincies, waar de *usucapio* niet gold, was een gelijkaardige regel gekend onder de naam *praescriptio*). De oorsprong en toepassingsvoorwaarden van deze rechtsfiguur zijn dermate verschillend met die van de verjaring van de strafvordering, dat een vergelijking, in de context van dit artikel, weinig zinvol is.

⁸ Er dient aan herinnerd dat het Romeins (straf)recht niet zozeer onderscheid maakte tussen de strafrechtelijke en de burgerrechtelijke vordering, maar tussen de vordering voortvloeiende uit publieke en private delicten. *Delicta publica* werden vervolgd door een *accusatio publica* en konden leiden tot daadwerkelijke bestraffing, terwijl *delicta privata* voorwerp waren van een *judicatio privata* en enkel aanleiding konden geven tot financiële genoegdoening voor het slachtoffer.

⁹ Cod.Diocletianus (284-305 n.C.). zie MOMMSEN, Th., o.c., 489.

¹⁰ *Ibid.* Het dient gezegd dat deze uitzonderingen uit wetteksten uit verschillende periodes stammen, en derhalve niet voortkomen uit één enkel, coherent uitgewerkt verjaringsstelsel; zie ook GARRAUD, R., *Traité théorique et pratique du droit pénal Français*, Parijs, Lib. Larose, 1898, 382.

¹¹ Cod.Theodosius II (408-450 n.C.). zie MODDERMAN, W., "Handboek van het Romeinse Recht", Groningen, Wolters, 1913, 291-294.

ringen ingesteld op basis van verouderde rechten, alsook om de rechthebbende aan te zetten tot diligentie in het afdwingen van zijn/haar rechten¹². Bij dit alles is het wellicht nuttig eraan te herinneren dat, in de Romeinse tijd, de gemiddelde levensverwachting, eens de kinderjaren voorbij, voor vrouwen nauwelijks vierendertig jaar bedroeg, en hoogstens zesenvertig jaar voor mannen¹³. Men kan zich dan ook afvragen of de verjaring in de Romeinse strafrechtelijke procedure zich doorgaans niet veeleer beperkte tot een louter theoretisch concept, met, behalve voor die schaarse misdrijven met een verkorte verjaringstermijn, weinig praktische inslag¹⁴.

2.2. Het Ancien Régime

Ook het Oude recht ging uit van een twintigjarige verjaringstermijn van de strafvordering, te rekenen vanaf het tijdstip van misdrijf, en dit op basis van de Romeinse traditie. Wel werd aangenomen dat, na een veroordeling die was uitgevoerd *par effigie*¹⁵, of die openbaar was bekendgemaakt in het geval dat een uitvoering *par effigie* onmogelijk was (zoals bij de verbanning), een nieuwe termijn van dertig jaar begon te lopen vanaf deze uitvoering of bekendmaking¹⁶. Men nam aan dat, in dergelijke gevallen, de burgerlijke partij al het mogelijke had gedaan om een veroordeling te bekomen, zodat haar geen enkel verwijt trof¹⁷. Onrechtstreeks lijkt hieruit te kunnen worden afgeleid dat de verjaring van de strafvordering mede was ingesteld om de vervolgende partij(en) tot diligentie aan te zetten. Anderzijds bestond ook toen reeds de idee dat de verjaring verantwoording vond in de jarenlange bezorgdheid en onrust van de voortvluchtige of onbekende dader, hetgeen als een bestraffing op zich moest worden beschouwd¹⁸. Naar analogie van het Romeinse recht werden sommige misdrijven, zoals majesteitsschennis of oudermoord, als onverjaarbaar beschouwd, hoewel hieromtrent geen eensgezindheid bestond en niet alle Parlementen deze regels lijken te hebben toegepast¹⁹. In de 17de eeuw werd tenslotte nog de onverjaarbaarheid voor het duelleren officieel ingevoerd - één van de vele pogingen van het Hof om dit nefaste tijdverdrijf van de Franse adel uit te roeien²⁰.

¹² *Ibid.*

¹³ Dit volgens de meest optimistische inschattingen.

¹⁴ HELIE, F., o.c., 607.

¹⁵ Executie in beeltenis

¹⁶ LE GRAVEREND, J.M., *Traité de la législation criminelle*, Brussel, Librairie de jurisprudence H. Toulier, 1832, deel I, 69.; COUSTURIER, J.L., *Traité de la prescription en matière criminelle*, Parijs, A. Durand, 1849 p. 5-7 en 93. Eigenlijk ging het hier niet zozeer om een nieuwe termijn, maar om de aanvang van de dertigjarige verjaringstermijn van de straf zelf. De verjaring van de strafvordering werd door de uitvoering *par effigie* in feite gestuit (hoewel dit begrip niet als zodanig werd gebruikt), aangezien de veroordeelde, indien hij alsnog gevat werd, weliswaar opnieuw diende te worden berecht (de straf kon dus niet onmiddellijk uitgevoerd worden, ook al had executie *par effigie* plaatsgevonden), maar de inmiddels verlopen termijn niet kon invoeren voor de verjaring van de strafvordering. De uitvoering *par effigie* had zodoende een effect vergelijkbaar de stuiting van de strafvordering door een niet-definitieve veroordeling in ons huidig strafrecht.

¹⁷ « *La raison est, que cette exécution perpetue l'action, & que la Partie civile ayant fait exécuter la Sentence autant qu'il dependoit d'elle, on ne peut lui rien imputer.* », DE FERRIERE, C.J., *Dictionnaire de Droit et de Pratique*, Parijs, Imp.Veuve Brunet, 1762 (Bibl. Hof van Beroep Gent), deel II, 524.

¹⁸ « *Ce n'est pas une innocence justifiée, mais le paiement de la peine due au crime, lequel paiement est présumé avoir été fait par les inquiétudes du prévenu pendant ce nombre d'années.* », DE FERRIERE, C.J., o.c., die hiervoor verwijst naar een andere auteur (CATELAN, M.).

¹⁹ Over deze betwistingen zie o.m. LE GRAVEREND, J.M., o.c., deel I, 70; en DUPIN, M. (ed.), *Oeuvres de Pothier*, Parijs, Pichon-Béchet, 1827, deel 9, blz. 463.

²⁰ Edict van Augustus 1679, artikel 35, zie DUPIN, M. (ed.), o.c., 464.

2.3. De Franse Revolutie

Tijdens de Franse Revolutie kwamen twee codes tot stand, respectievelijk in 1791 en 1795, die zowel bepalingen van strafrechtelijke als van procedurele aard bevatten. De *Code Pénal* van 1791 maakte op drastische wijze komaf met de oude verjaringstermijn van twintig jaar. Voor alle misdrijven werd een verjaringstermijn van drie jaar ingesteld. Deze termijn kon verlengd worden tot zes jaar, indien tijdig - d.i. gedurende de eerste drie jaren - vervolging was ingesteld. Zoals het revolutionairen betaamt, werd nog een interessante nieuwigheid ingevoerd. Meer bepaald werd de aanvang van de verjaringstermijn gesitueerd "*du jour ou l'existence du crime aura été connue ou légalement constatée*".²¹ Spijtig genoeg kan uit de - nochtans veelal geanimeerde - voorbereidende werkzaamheden van deze *Code Pénal* niet afgeleid worden op basis van welke overwegingen deze opmerkelijke innovatie werd geïntroduceerd²². Volgens GARRAUD werd de verjaring door de Revolutionaire wetgever beschouwd als een sanctie voor de nalatigheid van de vervolgende partij. Daarom werd niet alleen de verjaringstermijn berekend vanaf het ogenblik van de vaststelling van het misdrijf, maar werd een diligente vervolging ook "beloond" met de stuiting en verlenging van de verjaringstermijn²³. Het verjaringsstelsel voorzien in de artikelen 9 en 10 van de *Code des délits et des peines* van 3 Brumaire Jaar IV (25 oktober 1795) weerhield dezelfde basisprincipes op het vlak van de verjaring van de strafvordering, maar bracht wel enkele technische wijzigingen aan²⁴.

2.4. De Napoleontische code van 1808 tot heden

De Napoleontische *Code d'Instruction Criminelle* van 1808 introduceerde de trapsgewijze verjaring van de strafvordering zoals deze - mits wijzigingen op het vlak van de afzonderlijke termijnen (infra) - tot op heden in voege is: tien jaar voor een misdaad²⁵, drie jaar voor een wanbedrijf, en één jaar voor een overtreding, telkenmale te berekenen vanaf het tijdstip waarop het misdrijf wordt gepleegd. In de voorbereidende werk-

²¹ *Pasin.*, III (1 juni 1791- 31 december 1791), p. 354.

²² Zie *Gazette Nationale* (Moniteur Universel), 20 september 1791. De desbetreffende artikelen van de *Code Pénal* werden besproken in de *Comités de Constitution et Legislation*, en zonder debat in plenaire zitting aangenomen. Verslaggever was LEPelletier, L.M., de indiener van het allereerste wetsvoorstel tot afschaffing van de doodstraf, die later echter met de executie van Lodewijk XVI zou instemmen. Hij werd om die reden vermoord op 20 januari 1793, één dag voor de terechtstelling van de koning.

²³ GARRAUD, R., *Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale*, Paris, Lib.Larose, 1907, I, 464; in dezelfde zin VIDAL, G., *Cours de droit criminel et de science pénitentiaire*, Parijs, Rousseau & Cie, 1935, p. 808.

²⁴ De Code van 1791 voorzag dat ook na het verloop van de zesjarige termijn, de vervolging kon worden voortgezet indien de beklagde inmiddels in staat van beschuldiging was gesteld door een jury. In de Code van 1795 werd deze regeling vervangen door een bepaling die op dit punt opnieuw leek aan te sluiten bij het Oud Recht (supra), luidens dewelke vervolging na zes jaar mogelijk bleef wanneer er inmiddels een veroordeling bij verstek of "*par contumace*" was tussengekomen. Daarnaast veroorzaakte de Code van 1795 een controverse door het aanvangspunt van de verjaring te omschrijven als "*du jour ou l'existence du crime aura été connue et légalement constatée*", waar in de Code van 1791 "*connue ou légalement constatée*" had gestaan. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde dat de artikelen in de beide codes op dezelfde wijze dienden te worden geïnterpreteerd, namelijk dat een officiële vaststelling van het misdrijf vereist was, zodat openbare rechtbaarheid niet volstond. Zie hieromtrent CARNOT, M., *De l'instruction criminelle*, Brussel, Impr. C.J. De Mat, 1832, VI, 361.

²⁵ In de Napoleontische Code omschreven als een "*crime de nature à entraîner la peine de mort ou des peines afflictives perpétuelles, ou de tout autre crime emportant peine afflictive ou infamante*".

zaamheden werd vooral aandacht besteed aan de verantwoording voor de verjaring van de zwaarste misdrijven - waaruit wellicht mag worden afgeleid dat dit een teer punt was -, eerder dan aan het concept van de trapsgewijze verjaring als vervanging voor het Revolutionaire verjaringstelsel van drie (zes) jaar voor alle misdrijven²⁶. Ook de wijziging van het aanvangspunt van de verjaringstermijn naar het tijdstip van het misdrijf (in plaats van het ogenblik waarop het misdrijf "*aura été connue ou légalement constatée*") werd zonder enig commentaar doorgevoerd. Elders valt te lezen dat het Revolutionaire verjaringstelsel enkel de plegers van de zwaarste misdrijven ten goede kwam, omdat dergelijke misdrijven doorgaans spoedig worden ontdekt en de strafvordering zodoende ook sneller kan verjaren; voor daders van wanbedrijven of overtredingen daarentegen, kan de periode van onzekerheid zo goed als eindeloos voortduren, nu dergelijke misdrijven aanvankelijk vaak onopgemerkt blijven, en pas veel later, of zelfs helemaal niet worden ontdekt²⁷. De Napoleontische wetgever zocht de verantwoording voor verjaringstermijnen in de eerste plaats in het sociaal belang: de roep tot vervolging verwatert door het verloop van de tijd - "*ce grand modérateur des choses humaines*" -, zodat er voor ieder misdrijf een ogenblik komt waarop strafvervolging de sociale vrede zou verstoren, veeleer dan deze te bewerkstelligen. Daarnaast werd gewezen op het bestraffende effect dat de verjaringstermijn heeft door de onzekerheid die deze teweegbrengt voor de dader, en op de omstandigheid dat de bewijsvoering bemoeilijkt wordt door het verloop van de tijd²⁸. Hoewel de idee als zou de verjaring de diligentie van de vervolgende partij(en) beogen, niet kan worden aangetroffen in de voorbereidende werkzaamheden van de Napoleontische code, werd de mogelijkheid tot stuiting toch bewaard, zij het in gewijzigde vorm: bij stuiting door daden van vervolging of onderzoek zou de nieuwe termijn thans ingaan vanaf het tijdstip van deze daden²⁹, terwijl, in het Revolutionaire concept van de verjaring, de termijn automatisch tot zes jaar werd verlengd, ook al werd enkel gestuit door een onderzoekshandeling in het eerste jaar, en gebeurde er de volgende vier jaar niks³⁰.

De Voorafgaande Titel bij het Wetboek van Strafvordering uit 1878 consacreeerde het verjaringstelsel voorzien in de Napoleontische code van 1808³¹. Tijdens de besprekingen van de Kamercommissie Thonissen werd opnieuw in hoofdzaak gewezen op het sociaal belang van de verjaring, en, ondergeschikt, op de omstandigheid dat een al te lang tijdsverloop de bewijsvoering zou bemoeilijken, waardoor het gevaar op rechterlijke dwalingen zou toenemen. Opmerkelijk is dat de Kamercommissie voorstelde om de mogelijkheid tot stuiting eenvoudigweg te schrappen. Men overwoog dat de grondslagen van de verjaring moeilijk te verenigen waren met het systeem van stuiting: indien vervolging en bestraffing na verloop van een bepaalde termijn niet meer legi-

²⁶ LOCRE, M, *Législation Civile, Commerciale et Criminelle*, Brussel, Librairie de Jurisprudence H. Tardier, 1836, deel 14, 361 (verslagen van REAL en LOUVET).

²⁷ HELIE, F., o.c., 608, voetnoot 2 en 609;

²⁸ LOCRE, M., o.c., 361-369.

²⁹ Enkel voor misdaden en wanbedrijven. De strafvordering wegens overtredingen kon niet gestuit worden door daden van vervolging of onderzoek, maar enkel door een veroordeling bij verstek.

³⁰ Hetgeen het onlogische gevolg teweegbracht dat men drie jaar zonder vervolging wel voldoende achtte om verjaring te bereiken, maar onderzoekshandelingen in het eerste jaar gevolgd door vier jaar inactiviteit, niet. Zie hieromtrent COUSTURIER, L.J., o.c., p.12-13.

³¹ De verjaringstermijn voor overtredingen werd teruggebracht tot zes maanden, omdat men het onlogisch vond dat de verjaringsduur voor de strafvordering inzake een overtreding even lang was als de verjaringstermijn van de (politie)straf zelf (deze laatste termijn was al eerder van twee tot één jaar herleid door het Strafwetboek van 1867). THONISSEN, M, *Travaux préparatoires du code de procédure pénal - rapports fait à la chambre des représentants au nom de la commission parlementaire*, Brussel, Imprimerie Lefèvre, 1885, 51.

tiem waren, op basis van welke overweging waren ze dit dan plots opnieuw bij het stellen van een onderzoeksdaad? Bovendien kon niet voorgehouden worden dat door een stuitingsdaad de bewijsvoering werd gevrijwaard tegen veroudering³². De Kamercommissie Thonissen stelde daarom voor om de mogelijkheid tot stuiting te laten vallen, en als correctief een nieuwe schorsingsgrond in te voeren: indien nog binnen de verjaringstermijn was gedagvaard voor de bevoegde rechtbank, werd de verjaring geschorst, zonder dat deze schorsing de termijn van één jaar mocht overschrijden³³. Uiteindelijk werd er door de wetgever toch voor geopteerd om de mogelijkheid tot stuiting te behouden voor alle misdrijven³⁴.

De *Code d'Instruction Criminelle* van 1808, zoals in 1878 beperkt aangepast door de Voorafgaande Titel bij het Wetboek van Strafvordering, luidde een tijdperk in van relatieve rust op het vlak van de verjaring van de strafvordering³⁵. In 1993 kwam daaraan een einde, toen de wetgever de verjaringstermijn voor wanbedrijven op vijf jaar bracht³⁶. Deze ingreep is het startschot geweest voor een reeks legistische aanpassingen aan de verjaring van de strafvordering, die menig strafjurist tot wanhoop lijkt te brengen. De wet van 18 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek (de zgn. 'kleine Franchimont')³⁷ voerde de schorsingsgrond van de procedurele excepties in. Negen maanden later werd door de Securitaswet artikel 24 V.T.Sv. helemaal gewijzigd, en werd o.m. een belangwekkende nieuwe schorsingsgrond ingevoerd, namelijk vanaf de dag dat de strafvordering voor de bevoegde rechtbank werd ingeleid³⁸. Door de wet van 16 juli 2002³⁹ werd o.m. deze laatste schorsingsgrond abrupt opnieuw afgevoerd, maar werden niet-correctionaliseerbare misdaden onderworpen aan een verjaringstermijn van vijftien jaar. Even later zag de wetgever zich genoodzaakt te preciseren dat de afschaffing van de door de Securitaswet aangebrachte wijzigingen aan artikel 24 V.T.Sv. slechts gold voor misdrijven gepleegd vanaf 1 september 2003⁴⁰. Deze opeenvolgende wetswij-

³² THONISSEN, M, o.c., 52-54.

³³ Men zal onmiddellijk de gelijkenis opmerken tussen dit voorstel, en de (opgeheven) regeling voorzien in de Securitaswet (wet van 11 december 1998), waarvan artikel 3, 1° voorzag in een nagevoeg identieke schorsingsgrond.

³⁴ De Belgische wetgever stipuleerde uitdrukkelijk dat stuiting slechts mogelijk was tijdens de eerste termijn, zodat de verjaringstermijn in zijn geheel nooit meer kon bedragen dan het dubbele van de oorspronkelijke termijn (hetzij twintig, zes, of een jaar, naargelang het ging om een misdaad, een wanbedrijf, of een overtreding). Hiermee werd een duidelijk standpunt ingenomen in de oude controversie nopens de onbeperkte stuiting, d.w.z. de mogelijkheid tot het stellen van stuitende handelingen na het verstrijken van de oorspronkelijke termijn, waardoor de verjaringstermijn feitelijk *ad infinitum* kan worden verlengd mits men tijdig daden van onderzoek of vervolging stelt. Ook vandaag nog bepleiten sommigen o.m. deze optie - die overigens in enkele EU-landen wordt toegepast - om te verhelpen aan het onevenwicht tussen de toenemende complexiteit van het onderzoek en de strafprocedure enerzijds, en de onverbiddelijkheid van de verjaringstermijnen anderzijds (zie VAN DEN WYNGAERT, C., o.c., 588).

³⁵ Hetgeen uiteraard niet wil zeggen dat jurisprudentie en rechtsleer in tijd bleven stilstaan. Sommige aspecten van de verjaring, zoals de verjaring van de strafvordering bij valsheid in geschrifte, bleven aanleiding geven tot levendige discussies, en door de rechtspraak werd o.m. de leer uitgewerkt omtrent de verjaring bij feiten gepleegd met eenheid van opzet. Aan de basisprincipes van de verjaring van de strafvordering werd echter niet meer geraakt.

³⁶ Programmawet van 23 december 1993, B.S., 31 december 1993.

³⁷ B.S., 2 april 1998.

³⁸ Wet van 11 december 1998 tot wijziging, wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, B.S., 16 december 1998.

³⁹ Wet van 16 juli 2002 tot wijziging van verschillende bepalingen teneinde inzonderheid de verjaringstermijnen voor de niet-correctionaliseerbare misdaden te verlengen, B.S., 5 september 2002.

⁴⁰ Programmawet van 5 augustus 2003, B.S., 7 augustus 2003.

zingen, die vooral geïnspireerd lijken te zijn door een casuïstische (maar daarom niet onbegrijpelijke) benadering van het strafprocesrecht, werden door anderen reeds uitvoerig becommentarieerd⁴¹.

3. KANTTEKENINGEN BIJ DE GRONDSLAGEN VAN DE VERJARING

Uit hogerstaand bondig historisch overzicht, kan worden afgeleid dat, sedert de laat-Romeinse periode, de verjaring van de strafvordering steeds als een noodzakelijk element van het straf(proces)recht werd aanzien, maar dat verschillende argumenten werden aangevoerd ter rechtvaardiging ervan. Men onderscheidt (A) het bestraffende aspect van de verjaring, (B) de verjaring als stimulans voor de vervolgende partij, (C) het voorkomen van veroordelingen op basis van gebrekkig bewijsmateriaal, en (D) de geheele maatschappelijke orde.

3.1. De verjaringstermijn als alternatief voor de bestraffing

Hierboven werd aangetoond dat het concept van de verjaringstermijn als een alternatief voor de bestraffing, reeds tijdens het Ancien Régime bestond; het jarenlange onbehagen van de voortvluchtige of onbekend gebleven dader, werd geacht in de plaats te komen van de eigenlijke strafsanctie. Deze gedachte werd op beroemde wijze nogmaals verwoord door Staatsraad REAL, in zijn commentaar op het hoofdstuk 'Verjaring' in het ontwerp van de *Code d'Instruction Criminelle* van 1808⁴², en lijkt door de Franse wetgever als een niet onbelangrijke grondslag voor de verjaring van de strafvordering te zijn beschouwd⁴³.

Door de rechtsleer werden hierbij echter vrij snel bedenkingen geuit⁴⁴, en ook bij moderne auteurs wordt deze idee als de grondslag van de verjaring met het nodige voorbehoud benaderd⁴⁵, of zelfs niet eens vermeld. Hoewel niet betwist kan worden dat het plegen van een misdrijf meestal zal gevolgd worden door de vrees voor ontdekking en/of berechting, valt inderdaad te betwijfelen of de veronderstelde onrust en slape-loosheid in hoofde van de moderne dader nog als een geloofwaardig uitgangspunt mag aangenomen worden. Deze veronderstelling laat een nogal gekunstelde indruk na in het licht van heel wat zeer schadelijke verschijningsvormen van moderne criminaliteit, zoals financiële oplichting, rondtrekkende dadergroepen, internationale drughandel, terrorisme, enzovoort. Eerder dan een solide grondslag te vormen voor de verjaring in het hedendaagse strafprocesrecht, lijkt de idee van het verscheurende berouw en de dreigende onzekerheid terug te gaan op de laat-middeleeuwse geestesgesteldheid die HUIZINGA zo treffend omschreef als '*s Levens Felheid*'⁴⁶, in combinatie, vermoedelijk,

⁴¹ Zie verwijzingen in voetnoot 1.

⁴² '(...); et cependant elle-même se charge de la punition de ce crime, par les délais qu'elle exige. Peut-on en effet imaginer un supplice plus affreux que cette incertitude cruelle, que cette horrible crainte qui ravit au criminel la sécurité de chaque jour, le repos de chaque nuit! Vingt ans de terreur pendant le jour! une insomnie de vingt ans! Le glaive de la loi, suspendu pendant vingt ans sur la tête du coupable, législateurs, ce supplice, plus cruel que la mort, n'a-t-il pas assez vengé le crime et légitimé la prescription? », LOCKE, M, *Législation Civile, Commerciale et Criminelle*, Brussel, Librairie de Jurisprudence H. Tarlier, 1836, deel 14, 361.

⁴³ *Ibid.*, verslag van volksvertegenwoordiger LOUVET, 367.

⁴⁴ HAUS, J, *Principes généraux du droit pénal belge*, Gent. Libr. Hoste, 1874, 471.

⁴⁵ VERSTRAETEN, R., *Handboek Strafvordering*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2005, nr. 126.

⁴⁶ HUIZINGA, J., "Herfsttij der Middeleeuwen", Haarlem, Tjeenk Willinck, 1957, hoofdstuk 1.

met de rethorische inspiratie van de post-Revolutionaire wetgever⁴⁷. Het is overigens ook duidelijk dat deze idee voor de Belgische wetgever nooit als grondslag voor de verjaring gold⁴⁸.

Interessant in dit verband is anderzijds een recent arrest van het Arbitragehof, dat was gevat door een moderne variant van ditzelfde argument⁴⁹. Deze zaak betrof een beklagde die werd vervolgd wegens feiten gepleegd met eenheid van opzet over een periode van ongeveer vijftien jaar. In dat geval begint, overeenkomstig vaste rechtspraak, de verjaringstermijn voor alle misdrijven samen pas te lopen vanaf het laatste als misdrijf gekwalificeerd feit dat met eenheid van opzet werd gepleegd. De beklagde wierp onder meer op dat hierdoor de duur van de verjaringstermijn niet langer werd bepaald door de wet, maar door de feitenrechter, meer bepaald in de mate waarin deze het bestaan van eenheid van opzet tussen de verschillende misdrijven al dan niet zou aanvaarden. Zulks impliceerde, aldus de beklagde, een schending van het legaliteits- en het rechtszekerheidsbeginsel, "*die vereisen dat de wet met voldoende precisie, nauwkeurigheid en voorspelbaarheid bepaalt wanneer en hoelang iemand welke straf kan oplopen*"⁵⁰. Deze idee, als zou de rechtszekerheid vereisen dat men te allen tijde uitzicht moet hebben op een definitief einde van de mogelijkheid tot vervolging, vormt als het ware de positieve uitdrukking van de oude gedachte dat de verjaringstermijn een bestraffende functie vervult door de jarenlange rechtsonzekerheid die de dader ondergaat. Het Arbitragehof wees deze zienswijze af, stellende dat "*de onvoorspelbaarheid die te maken heeft met het feit dat een misdrijf dat strafbaar was op het ogenblik dat het werd begaan, nog met dezelfde straf zou kunnen worden gestraft na het verstrijken van de verwachte termijn van verjaring (...), is niet van die aard dat daarmee afbreuk wordt gedaan aan de artikelen 12 en 14 van de Grondwet, noch aan artikel 7 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens*". Overigens bewandelde het Arbitragehof in dit arrest de weg die reeds was uitgestippeld in een eerdere beslissing, waar het ging over de vraag of de onmiddellijke inwerkingtreding van wetten die de verjaringstermijn wijzigen, in overeenstemming zijn te brengen met het rechtszekerheidsbeginsel⁵¹. Ook daarover oordeelde het Arbitragehof dat "*daar waar de rechtsonzekerheid die voortvloeit uit de invoering van straffen die nog niet voorzien waren op het ogenblik dat het misdrijf werd gepleegd, niet vatbaar is voor rechtvaardiging, dient anders te worden geoordeeld over de onzekerheid die voortvloeit uit het gegeven dat een misdrijf, dat reeds strafbaar was op het ogenblik dat het werd gepleegd, nog strafbaar is met dezelfde straffen na het verstrijken van de verjaringstermijn waarop werd gerekend*". Ook het Europees Hof voor de Rechten van de Mens sprak zich later in dezelfde zin uit⁵². Deze uitspraken zijn logisch. De vereiste dat een aangeklaagde gedraging duidelijk strafbaar moet zijn op het ogenblik dat ze wordt gesteld en op het ogenblik van veroordeling, lijkt weinig te maken te hebben met de vraag hoelang iemand gehouden kan zijn om, in een

⁴⁷ Zie ook ORTOLAN, die deze redengeving nogal ongenadig als "*puérile*" omschrijft, om zich vervolgens af te vragen welk verscheurend berouw diegene ondergaat die "*en arrosant des fleurs, posées sur sa fenêtre en contravention aux règlements de police, a fait tombée de l'eau sur le trottoir(...)*"; ORTOLAN, J., *Elements de Droit Pénal*, Paris, Plon et Maresq, 1875, 179. Ter verdediging van Staatsraad REAL dient misschien toch aangestipt te worden dat de bewuste passage in zijn redevoering enkel over de zwaarste misdrijven, en dienvolgens de langste verjaringstermijnen, handelt.

⁴⁸ Zie de resolute afwijzing van dit concept als grondslag van de verjaring in THONISSEN, M., o.c., 49, voetnoot 1.

⁴⁹ Arbitragehof, 22 juni 2005, nr. 109/2005, rolnr.3089, opgenomen in database Arbitragehof.

⁵⁰ Zie ook de gelijklopende kritiek in VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R., o.c., 26, voetnoot 37.

⁵¹ Arbitragehof, 12 juli 1996, nr. 46/96, rolnr.897 en 935, opgenomen in database Arbitragehof.

⁵² Hof Mensenrechten, 22 juni 2000, Coëme e.a. / België, opgenomen in *Hudoc*.

eerlijk proces, zijn/haar verdediging te voeren aangaande feiten waarvan - indien bewezen - het strafbaar karakter nooit kon worden betwijfeld. Het vereisen van zekerheid nopens het einde van de termijn voor mogelijke berechting - hetgeen niet noodzakelijk gelijkstaat aan bestrafing -, zou meteen ook aan slachtoffer en maatschappij de zekerheid verschaffen dat geen verantwoording meer hoeft te worden afgelegd voor gedrag waarvan het strafbaar karakter - indien bewezen - voor geen enkele betwisting vatbaar is. Er lijken weinig redenen voorhanden om het eerste te laten prevaleren op het laatste, en in ieder geval bieden rechtspraak en rechtsleer geen steun voor een dergelijke interpretatie van het legaliteits- en rechtszekerheidsbeginsel.

Tot slot lijkt de gedachte van de verjaringstermijn als alternatief voor de bestrafing, moeilijk in overeenstemming te brengen met het getrapte verjaringstelsel dat het Belgisch strafprocesrecht vanouds kent. Waar nog enigszins zou kunnen worden geargumenteed dat, hoe zwaarder het misdrijf, hoe langer het duurt eer onbehagen en slapeloosheid hun louterende functie hebben volbracht, loopt deze redenering onvermijdelijk vast in de regeling over de stuiting van de verjaring. Het valt immers niet uit te leggen waarom de periode van onbehagen die de dader moet doorstaan opdat hij geacht zou worden zijn straf te hebben ondergaan, plots verdubbeld moet worden door een stuitende onderzoeksdaad (waarvan overigens die dader niet eens op de hoogte hoeft te zijn).

3.2. De verjaring als stimulans voor de vervolgende partij

Een andere verantwoording voor de verjaring van de strafvordering is gelegen in de stimulans die de verjaringstermijn voor de vervolgende partijen - openbaar ministerie en burgerlijke partij - zou betekenen. Hoewel dit motief veeleer zelden wordt aangehaald, kan het toch worden aangetroffen in zowel de oudere (supra) als de moderne rechtsleer⁵³. Achter deze redengeving schuilt de vrees dat de afwezigheid van verjaringstermijnen de diligentie van de vervolgende partijen, en in de eerste plaats het openbaar ministerie, negatief zou beïnvloeden.

Het lijkt geen twijfel dat voor deze idee heel wat goede argumenten kunnen aangevoerd worden. Op deze wijze vindt overigens de verjaring van de strafvordering ook aansluiting bij de verjaring in het burgerlijk recht - waar nalatige rechthebbende wordt geacht aan zijn vordering te verzaken, zo verbeuren slachtoffer en samenleving, ver tegenwoordigd door het openbaar ministerie, het recht op vervolging wanneer zij in gebreke blijven deze tijdig op gang te brengen of uit te oefenen.

Het probleem is evenwel dat deze redengeving moeilijk in overeenstemming is te brengen met het concept van de verjaring zoals dit sedert 1808 tot ons positief recht behoort. Immers, als de verjaring de stimulering van de vervolgende partij beoogt, zou ze logischerwijs moeten berekend worden vanaf het eerste nuttige ogenblik dat de vervolgende partij überhaupt *kan* optreden, meer bepaald vanaf de ontdekking van het misdrijf. Dit was, zoals hoger aangetoond, ook de optie van de Revolutionaire wetgever⁵⁴. Het zou inderdaad merkwaardig lijken om het openbaar ministerie aan te zetten tot diligentie in de vervolging van een misdrijf waarvan zij het bestaan niet eens kent.

⁵³ VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R. (ed.), o.c., 13-17.

⁵⁴ Historische overblijfsels van deze zienswijze konden trouwens nog lange tijd teruggevonden worden in de bijzondere wetgeving. Ook vandaag nog bepaalt het Boswetboek (Waals Gewest) in artikel 145 dat de verjaringstermijn voor overtredingen van de bepalingen van dit wetboek loopt vanaf de vaststelling van het misdrijf, en dus niet, zoals gebruikelijk, vanaf het tijdstip van het misdrijf zelf.

Ons huidig verjaringsstelsel heeft echter een ander uitgangspunt: de termijn begint te lopen vanaf het ogenblik dat het misdrijf wordt gepleegd, en niet vanaf de ontdekking ervan. De gedachte dat de verjaring dient als stimulans voor de vervolgende partijen, vindt dus geen aansluiting bij de traditionele berekeningswijze van de termijnen. Alleen in artikel 21bis V.T.Sv. lijkt de wetgever voor een soort tussenoplossing gekozen te hebben, door de verjaring van de strafvordering aangaande zedendelicten gepleegd ten nadele van minderjarigen pas te laten aanvangen vanaf het ogenblik dat de meerderjarigheid wordt bereikt - of, anders gezegd, vanaf het ogenblik dat het slachtoffer geacht wordt nuttig te kunnen optreden ter verdediging van zijn geschonden rechten. Maar dit is dan ook de enige uitzondering die ons strafrecht op dit vlak kent.

Bovendien kan de vraag gesteld worden of het beoogde doel - de diligentie van de vervolgende partijen - niet op een veel consistentere wijze gerealiseerd wordt door de figuur van de redelijke termijn⁵⁵. Artikel 21ter V.T.Sv. bepaalt dat de rechter de veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring kan uitspreken, wanneer de duur van de strafvervolgning de redelijke termijn overschrijdt. Deze redelijke termijn moet in acht worden genomen vanaf het ogenblik van de inverdenkingstelling, of vanaf het ogenblik dat de verdachte verplicht is om in zijn verdediging te voorzien. In tegenstelling tot de verjaring, wordt de redelijke termijn dus berekend vanaf het moment dat het openbaar ministerie zijn verantwoordelijkheid voor de vervolging van een bepaalde verdachte kan en moet opnemen. Het is juist dat de overschrijding van de redelijke termijn in principe niet kan leiden tot de uitdoving van de strafvordering, zoals bij de verjaring, maar hoogstens tot het uitspreken van een eenvoudige schuldigverklaring. Anderzijds is het duidelijk dat, bij een eenvoudige schuldigverklaring, de maatschappelijke betekenis van de strafvervolgning zo goed als onbestaande is, terwijl net daarin het optreden van het openbaar ministerie zijn verantwoording moet vinden.

3.3. De verjaringstermijn als waarborg tegen rechterlijke dwalingen

Een van de meest gewichtige argumenten die steevast in verband wordt gebracht met de verjaring, is de vrees dat, na verloop van tijd, de praktische bewijsvoering vaag en onbetrouwbaar wordt. Daarbij zou het voor de beklagde erg moeilijk zijn om zich te verdedigen tegen verouderd bewijsmateriaal, hetgeen op zijn beurt het gevaar op onrechtvaardige veroordelingen zou doen toenemen. Deze redengeving vindt men reeds terug in de oude rechtsleer⁵⁶, in de voorbereidende werkzaamheden van de Voorafgaande Titel bij het Wetboek van Strafvordering⁵⁷, en wordt weerhouden door zowat alle moderne auteurs⁵⁸. In het Wetsvoorstel houdende het Wetboek van strafprocesrecht (ontwerp Franchimont) is dit zelfs het enigste motief voor de verjaring dat nog wordt weerhouden⁵⁹. De verjaring van de strafvordering wordt hiermee beschouwd als een soort vervaldatum voor de gerechtelijke consumptie van bewijsmateriaal. Ook het Europees Hof voor de Rechten van de Mens drukte deze gedachte uit, door vast te stellen dat de verja-

⁵⁵ VAN DEN WYNGAERT, C., o.c., 586.

⁵⁶ GARRAUD, R., o.c., deel I, 217; HELIE, F., o.c., 607.

⁵⁷ THONISSEN, M., o.c., 49.

⁵⁸ VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN, R., o.c., 14; BOSLY H. en VANDERMEERSCH, D., *Droit de la procédure pénale*, Brugge, La Chartre, 1999, 143; DECLERCQ, R., *Beginselen van de strafrechtspleging*, Antwerpen, Kluwer, 1999, nr.139; VAN DEN WYNGAERT, C., o.c., 586; FRANCHIMONT, M., JACOBS, A., MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, Luik, Ed. Jeune Barreau de Liège, 1989, 79; evenwel niet in VANDEPLAS, A., *De verjaring van de strafvervolgning*, in *Prolegomena*, Brussel, H.Swinnen, 1980, 59-60..

⁵⁹ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van strafprocesrecht, *Parl.St.*, Senaat, 2003-2004, nr. 3/450-1, commentaar bij artikelen 32 e.v.

ring onder meer beoogt "...to protect potential defendants from stale claims which might be difficult to counter, and prevent the injustice which might arise if courts were required to decide upon events which took place in a distant past on the basis of evidence which might have become unreliable and incomplete because of the passage of time."⁶⁰.

Nochtans kunnen vanuit rechtstheoretisch oogpunt enkele vraagtekens bij deze redenering geplaatst worden. Het lijkt immers merkwaardig om de vaste termijnen van de verjaring in verband te brengen met de *bewijswaardering* als zodanig. Uiteraard zullen, na verloop van tijd, herinneringen vervliegen en sporen vervagen (zie nochtans infra) - de vraag is of de verjaring van de strafvordering dient, of kan dienen, ter oplossing van deze problematiek. Bewijswaardering is per definitie casuïstisch; in ieder strafproces kan het voorkomen dat bewijzen onbetrouwbaar zijn geworden, hetzij door tijdsverloop, hetzij door materiële omstandigheden, hetzij door opzettelijke manipulatie, hetzij door enige andere denkbare oorzaak. Het behoort precies tot de essentie van de rechterlijke taak om te beoordelen welke bewijselementen intact en geloofwaardig zijn - en zodoende kunnen bijdragen aan de totstandkoming van de innerlijke overtuiging nopens de schuldvraag -, en welke niet. Men ziet niet in wat de verjaring van de strafvordering met deze beoordeling te maken heeft; er kan immers moeilijk aangenomen worden dat een rechter het bezwaar dat een bewijs ingevolge het tijdsverloop onbetrouwbaar is geworden, van tafel zou mogen vegen op grond van de vaststelling dat de strafvordering nog niet is verjaard. Op basis van '*unreliable en incomplete [evidence]*' mag de rechter gewoon nooit tot een veroordeling besluiten, ongeacht of deze bewijzen nu aangetast werden door het verloop van een langere of een kortere periode, dan wel door enige andere oorzaak - of de rechter nood heeft aan verjaringstermijnen om tot dit besef te komen, valt te betwijfelen.

In hetzelfde verband moet trouwens worden vastgesteld dat, indien verjaringstermijnen met bewijswaardering zouden te maken hebben, het bestaan van onverjaarbare misdrijven nog moeilijk gerechtvaardigd kan worden. Artikel 21 V.T.Sv. voorziet in de onverjaarbaarheid van de strafvordering inzake genocide (artikel 136bis SW.), misdaden tegen de mensheid (artikel 136ter), en bepaalde oorlogsmisdaden (artikel 136quater)⁶¹. Ongetwijfeld geldt ook voor dit soort misdrijven dat de rechtbanken desgevallend zullen dienen te oordelen nopens "*events which took place in a distant past on the basis of evidence which might have become unreliable and incomplete because of the passage of time.*"⁶². Aangaande dergelijke misdaden kan zinnig beargumenteerd worden dat ze dermate ernstig en ingrijpend zijn dat de 'wet van het vergeten' geen toepassing kan vinden (infra). Poneren dat de ernst van deze misdrijven ook met zich mee zou brengen dat de regels van bewijsvoering- en waardering met een verminderde waakzaamheid kunnen worden toegepast, lijkt echter niet bepaald aanvaardbaar. De regels van bewijsvoering - en waardering zijn met betrekking tot de vervolging van deze misdrijven uiteraard niet anders dan gebruikelijk; als de bewijsvoering - en waardering in gewone strafzaken door het tijdsverloop aangetast wordt, is dit net zo goed het geval bij o.m. misdaden tegen de mensheid, zodat ook de strafvordering met betrekking tot deze laatste soort misdrijven aan verjaring zou moeten onderworpen worden.

⁶⁰ E.H.R.M., 22 oktober 1996, *Stubbings e.a. / Verenigd Koninkrijk*, opgenomen in *Hudoc*.

⁶¹ In uitvoering van Europees Verdrag van 24 januari 1974 betreffende de niet-toepasselijkheid van verjaring van misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden.

⁶² Hetgeen overigens genoegzaam werd geïllustreerd in de processen die tijdens jaren '70 en '80 werden gevoerd tegen personen vervolgd voor misdaden gepleegd tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Tenslotte lijkt deze argumentatie, gezien in het licht van het Belgische getrapte verjaringsstelsel, de weinig aannemelijke veronderstelling met zich mee te brengen dat bewijsmateriaal sneller of trager vervaagt naargelang het gaat om een overtreding, een wanbedrijf of een misdaad⁶³. Dit is in werkelijkheid niet het geval. De bewijzen voor, bijvoorbeeld, een overtreding, zullen na twee jaar meestal nog in perfecte staat voorhanden zijn, hoewel de strafvordering dan al verjaard is; voorts kan men niet redelijk voorhouden dat, bijvoorbeeld, het bewijs voor slagen zonder oogmerk om te doden maar met de dood tot gevolg (wanbedrijf), sneller of trager zou verloren gaan dan voor doodslag (misdad). Omgekeerd ziet men ook niet in hoe de integriteit van bewijzen langer gevrijwaard zou kunnen worden door een daad van vervolging (het opvragen van een uittreksel uit het strafregister, bijvoorbeeld), zodat dit concept al evenmin een verklaring biedt voor de figuur van de stuiting. En tenslotte krijgt men, ervan uitgaande dat de verjaring van de strafvordering waakt over de integriteit van de bewijsmiddelen, al helemaal niet uitgelegd dat de wetten die de verjaringstermijn wijzigen, onmiddellijk in werking treden.

Benevens deze rechtstheoretische bemerkingen, lijkt tenslotte de idee van de verjaringstermijn als wettelijke vervaldatum voor bewijsmateriaal, in de praktijk voor een stuk achterhaald te zijn door de hedendaagse (forensische) technieken. Een DNA-onderzoek kan, afhankelijk van de omstandigheden van bewaring, nog vele decennia na het misdrijf, nagenoeg onomstotelijke bewijzen opleveren. Ook schriftelijke stukken, verslagen, rapporten, vingerafdrukken, foto's (beeldcaptatie van een bewakingscamera, bijvoorbeeld), of de steeds gebruikelijker wordende audiovisuele opnamen van ondervragingen, kunnen, na digitalisering, zo goed als eindeloos bewaard worden. De idee dat een tijdsverloop van vijf, tien, of twintig jaar, zou leiden tot een onherstelbare aantasting van het bewijsmateriaal, stamt uit een periode waarin de bewijsvoering in strafzaken haast uitsluitend gebeurde aan de hand van getuigenverklaringen. Of deze argumentatie ook heden ten dage nog geldt, valt te betwijfelen.

3.4. Het openbaar belang - de gehele maatschappelijke orde

Het belangrijkste motief voor de verjaring, dat tot op heden door alle auteurs wordt opgegeven⁶⁴, is het maatschappelijk belang, dat niet gediend zou zijn met de vervolging en bestraffing van een misdrijf, lange tijd nadat het werd gepleegd. Deze leer gaat rechtstreeks terug op de humanistische legitimatie van het strafrecht, zoals deze tijdens de Verlichting werd geconcipieerd, en in de 19de eeuw verder werd uitgewerkt. "Pour être légitime", schrijft HAUS, "la peine sociale doit être nécessaire au maintien de l'ordre public et utile par les effets qu'elle produit. Ces conditions ne se rencontrent point dans les pénalités appliquées après un certain laps de temps. D'abord, la Société n'a plus d'intérêt à réprimer des infractions dont le souvenir s'est effacé. Ensuite, loin de produire sur les esprits l'effet salutaire de l'intimidation par l'exemple et de faire naître cette satisfaction morale qu'éprouve la conscience publique, toutes fois que le châtement retombe avec mesure sur le coupable, l'application tardive de la peine provoquerait des sentiments tout opposés."⁶⁵ De samenleving mag, met andere woorden, de gestrengheid van het strafrecht slechts hanteren wanneer zulks een nuttig maatschappelijk effect teweeg-

⁶³ COUSTURIER, J.L., o.c., p. 16-17.

⁶⁴ Zodat verwijzingen hier overbodig zijn.

⁶⁵ HAUS, o.c., 472, nr. 1232

brengt - kunnen vervolging en bestraffing niet meer bijdragen tot het algemeen welzijn, verliezen ze hun bestaansrecht.

Het lijkt geen twijfel dat deze leer het best aansluit bij het verjaringsstelsel zoals dit vandaag in voege is, en dit in tegenstelling tot de andere, eerder besproken motieven. Gezien de schending van de maatschappelijk orde minder drastisch is bij lichte vergrijpen dan bij zware misdaden, is het bestaan van een trapsgewijs verjaringsstelsel, waarin de termijn toeneemt met de ernst van het delict, perfect te verantwoorden. Deze redengeving verklaart eveneens waarom misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden niet kunnen verjaren: dergelijke misdrijven hebben een dermate zware impact op de samenleving en de publieke moraal, dat niet-vervolging de sociale orde ook decennia later nog zou kunnen verstoren⁶⁶. Hoewel de stuitingsregeling in oorsprong een kenmerk lijkt te zijn van een verjaringsstelsel dat de diligentie van de vervolgende partij beoogt (supra), is deze, hoewel geen logisch gevolg van het sociale oogmerk van de verjaring, daarmee niet noodzakelijk in tegenspraak. De Kamercommissie Thonissen, die ook het sociaal belang als uitgangspunt nam (supra), verwierp de mogelijkheid tot stuiting o.m. met de overweging dat de publieke opinie zich niet bezighield met het onderzoek naar strafbare feiten, tenzij in de periode die onmiddellijk op het misdrijf volgde - een zinvol argument waar het gaat om overtredingen⁶⁷, maar wanneer wanbedrijven of, *a fortiori* misdaden, ter sprake komen, is dit, gezien het huidig maatschappelijk klimaat, een nogal gedateerde veronderstelling. Ook de leer nopens de verjaring bij misdrijven gepleegd met eenheid van opzet kan hierin verantwoording vinden. Men kan immers bezwaarlijk aannemen dat de herinnering aan het misdrijf zou vervagen, wanneer men te maken heeft met feiten die, hoewel gespreid in tijd gepleegd, verbonden zijn door een zelfde misdadig opzet. De verstoring van de maatschappelijke orde blijft bestaan (en zal zelfs toenemen), zolang een strafbaar handelen gepleegd met een zelfde misdadig opzet wordt voortgezet, en het sociaal herstel kan pas aanvangen wanneer er een einde is gekomen aan de reeks strafbare feiten die met een zelfde misdadig opzet werden gepleegd. Voorts is de onmiddellijke inwerkingtreding van wetten die de verjaringstermijn verlengen niet in tegenspraak met de idee dat de verjaring het maatschappelijk belang beoogt, maar veeleer een logisch gevolg van dit uitgangspunt.

Uiteindelijk past hier misschien wel de bedenking dat de legitimiteit van vervolging twijfelachtiger wordt naarmate het verloop van tijd de bewijsvoering (in de mate dat deze in hoofdzaak op getuigenverklaringen zou berusten), zou kunnen hebben aangetast. Niet zozeer omdat het voor een beklagde moeilijk is om zich te verdedigen tegen verouderde klachten⁶⁸, en evenmin omdat het gevaar op rechterlijke dwalingen hierdoor zou toenemen - maar omdat een rechter, geconfronteerd met een strafvordering die berust op gebrekkig bewijsmateriaal, slechts tot de vrijspraak kan besluiten, al is het dan op grond van twijfel, zodat het instellen van de strafvordering onder dergelijke omstandigheden, en met een dergelijk perspectief, moeilijk te verantwoorden is.

⁶⁶ Men denke hier o.m. aan de ophef die eind jaren zestig ontstond in Duitsland, Oostenrijk, en elders, toen de strafvordering lastens personen betrokken bij de Holocaust dreigde te verjaren.

⁶⁷ Het is trouwens sowieso niet evident op het systeem van stuiting toe te passen bij overtredingen. Zie ook voetnoot 29.

⁶⁸ "stale claims", zie E.H.R.M., Stubbings e.a. t. Verenigd Koninkrijk, 22/10/1996, hierboven besproken. Men ziet overigens niet onmiddellijk in waarom dit per definitie het geval zou zijn. De beklagde zal immers de gebrekkigheid van de aangevoerde bewijzen kunnen opwerpen, en bovendien is het niet aan de beklagde om zijn onschuld te bewijzen.

4. CONCLUSIE: EEN TOEKOMST VOOR DE VERJARING?

Terwijl de verjaring van de strafvordering vanouds in rechte wordt erkend door "*les peuples les plus renommés par leur sagesse*" - zoals Staatsraad REAL het uitdrukte⁶⁹ - wordt ter verantwoording ervan verwezen naar heel verschillende motieven. Aldus ontstaat de indruk dat de verjaring van de strafvordering een knecht is die vele meesters dient: hij onderschraagt de legitimiteit van de bestraffing; hij draagt zorg voor de integriteit der bewijsmiddelen en garandeert zodoende het eerlijk proces; terloops zet hij nog even de vervolgende partijen tot de nodige spoed aan; en tenslotte voorziet hij, althans volgens de oude rechtsleer, in een alternatieve bestraffing voor de voortvluchtige of onbekend gebleven dader. Dit is echter schijn. In werkelijkheid zijn deze doelstellingen onderling vaak onverenigbaar, en moet de uitwerking van het verjaringsstelsel gebeuren in functie van het doel dat men met de verjaring van de strafvordering wenst te bereiken. De afwezigheid van een grondige bezinning op dit vlak, heeft mee bijgedragen aan de legistische onduidelijkheid die verjaring van de strafvordering het afgelopen decennium heeft gekenmerkt.

In huidige Wetsvoorstel houdende het Wetboek van strafprocesrecht werd door de Commissie Franchimont als uitgangspunt aangenomen dat de verjaring de bescherming van de bewijsmiddelen (en aldus het garanderen van een eerlijk proces) tot doel heeft⁷⁰. Hoger werd beargumenteerd dat deze redengeving voor de verjaring, hoewel vrij algemeen aanvaard en als zodanig ook erkend door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, voor betwisting vatbaar is. Deze argumentatie weze hier hernomen. Zoals aangetoond, biedt deze redengeving geen uitleg voor de trapsgewijze verjaring, noch voor de mogelijkheid tot stuiting, noch voor de schorsing van de verjaring door dagvaarding voor de bevoegde rechtbank - een regeling die nochtans opnieuw wordt opgevestigd in het Wetsvoorstel. Wel lijkt de Commissie Franchimont twee gevolgen van het door haar ingenomen standpunt te hebben aanvaard. Vooreerst werd voorgesteld dat ook bij misdrijven gepleegd met eenheid van opzet, de verjaringstermijn voor ieder misdrijf afzonderlijk zou berekend worden, waarmee afstand werd genomen van de traditionele rechtspraak dienaangaande - een begrijpelijk standpunt, ervan uitgaande dat de verjaringstermijn waakt over de integriteit van de bewijsmiddelen⁷¹. Verder werd de onverjaarbaarheid van o.m. genocide en misdaden tegen de mensheid (thans artikel 21ter V.T.Sv.) in het ontwerp (bewust?)⁷² weggelaten - hetgeen eveneens logisch

⁶⁹ LOCRE, M, o.c., 361.

⁷⁰ De zgn. 'grote Franchimont': Wetsvoorstel houdende het Wetboek van strafprocesrecht, *Parl.St.*, Senaat, 2003-2004, nr. 3/450-1, commentaar bij artikelen 32 e.v.

⁷¹ In het advies van de Hoge Raad voor Justitie werd deze zienswijze bekritiseerd. Inderdaad, dit voorstel mag dan al in het verlengde liggen van het uitgangspunt van de Commissie Franchimont, het is nog een andere vraag hoe men aan slachtoffers en publieke opinie zal uitleggen dat de verjaring als een hakbijl neervalt midden in een reeks misdrijven, zodat, bij de berechting van een veelpleger, de ene groep slachtoffers als zodanig in rechte wordt erkend, terwijl een andere groep zonder genoegdoening huiswaarts wordt gestuurd, omdat, wat het misdrijf te hunnen nadele betreft, de strafvordering reeds is verjaard. Bij amendement werd overigens voorgesteld de door het wetsvoorstel vooropgestelde regeling te beperken tot de materiële samenloop (wat nu reeds het geval is), zodat uiteindelijk alles bij het oude zou blijven (*Parl.St.*, Senaat, 2003-2004, 3-350/7, Amendement 147 van CHEFFERT, C.S.).

⁷² Bevreemdend was wel dat op die manier het Europees Verdrag van 24 januari 1974 betreffende de niet-toepasselijkheid van verjaring van misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden, goedgekeurd bij wet van 27 februari 2003, buiten werking werd gesteld. Mogelijks ging het hier gewoon om een vergetelheid, dan wel om het gegeven dat het Wetsvoorstel Franchimont *de facto* werd afgesloten voor de bekrachtiging van voormeld verdrag. De bedoelde uitzonderingen werden inmiddels bij amendement opnieuw ingevoerd. (*Parl.St.*, Senaat, 2003-2004, 3-450/7, Amendement 144 van NYSSENS, C.)

is wanneer men de verjaring van de strafvordering koppelt aan de bewijswaardering en het recht op een eerlijk proces.

Wellicht ligt het wetsvoorstel, door de verjaring van de strafvordering te koppelen aan de bewijswaardering en het eerlijk proces, in de lijn van een - aan invloed winnende - rechtsfilosofische stroming, die vooral de rechten van het individu *ten overstaan van* de samenleving beklemtoont, eerder dan het belang van de samenleving in zijn geheel. Deze door de Angelsaksische rechtstraditie geïnspireerde visie wordt vooral door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gepropageerd, maar is, algemeen beschouwd, veeleer vreemd aan de rechtstheoretische grondslag van de continentale strafrechtstelsels. Hoewel nog te bezien valt of deze individualistische benadering niet vooral ten goede komt aan de sterksten binnen de samenleving, is dit in essentie een politieke keuze, en valt deze discussie als zodanig buiten het bestek van dit betoog. Wel mag gewezen worden op het gevaar voor verwarring en onduidelijkheid dat ontstaat wanneer een rechtsfiguur wordt losgekoppeld van zijn rechtstheoretische fundering. Zoals hierboven werd beargumenteerd, berust het verjaringsstelsel van het Belgisch straf(proces)recht in essentie op slechts één overweging: het maatschappelijk belang. Enkel dit uitgangspunt schraagt de trapsgewijze verjaring, het aanvangspunt van de verjaringstermijnen, de onverjaarbaarheid van sommige misdaden, de onmiddellijke inwerkingtreding van wetgeving die de verjaringstermijn wijzigt, de schorsing van de verjaring bij de aanvang van het strafproces, de rechtspraak aangaande de verjaring bij eenheid van opzet, en - zij het in mindere mate - de figuur van de stuiting. Door dit uitgangspunt weg te nemen, worden deze legistieke en jurisprudentiële concepten eigenlijk onverklaarbaar, en dreigen grote delen van de leer omtrent de verjaring van de strafvordering verheven (of herleid) te worden tot abstracte dogma's, waarvan de precieze bedoeling onduidelijk is, en de jurisprudentiële interpretatie sterk bemoeilijkt wordt. Het ware beter dat de wetgever zich nu, aan de vooravond van de invoering van een vernieuwd strafprocesrecht, door deze moeilijke discussie heenworstelt, veeleer dan in een latere fase herhaaldelijk te moeten ingrijpen teneinde een rechtsfiguur, waarvan het fundament plots is weggenomen, overeind te kunnen houden.